

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
t.a.v. mevrouw mr. drs. I.K. van Engelshoven
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Den Haag, 7 december 2020
Kenmerk: RVC-2020-1593

Betreft: Advies beleidsevaluatie restitutie cultuurgoederen Tweede Wereldoorlog

Geachte minister Van Engelshoven,

In uw brief van 17 december 2019 heeft u de Raad voor Cultuur verzocht om een adviescommissie in te stellen met als dubbele opdracht:

- Het evalueren van het huidige beleid omtrent geroofde kunst uit de Tweede Wereldoorlog met oog voor de juridische en morele aspecten.
- Het adviseren over mogelijke verbeteringen van het beleid.

Vijfenzeventig jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog is de restitutie van naziroofkunst nog altijd van groot belang. Er zijn nog duizenden schilderijen, tekeningen, meubelstukken en andere (kunst)voorwerpen die door de nazi's zijn geroofd en na de oorlog vanuit Duitsland door de geallieerden naar Nederland zijn teruggebracht. Ze maken nu deel uit van de rijkscollectie, maar horen ooit teruggegeven te worden aan de oorspronkelijke eigenaren of hun erfgenamen. Ook zijn er vele kunstvoorwerpen die in Nederlandse musea hangen, maar eigendom waren van vervolgte Joden. Vanuit dit besef heeft de commissie het restitutiebeleid geëvalueerd.

De Raad voor Cultuur biedt u hierbij het gevraagde advies aan. De commissie heeft in haar advies het Nederlandse restitutiebeleid onder de loep genomen zoals dat bijna twintig jaar geleden is ontwikkeld. De commissie concludeert dat de aanbevelingen van de commissie-Ekkart die tussen 2001-2004 zijn geformuleerd, nog steeds een solide basis voor het Nederlandse restitutiebeleid vormen. Ook is de commissie van oordeel dat het beleid lange tijd internationaal toonaangevend was, zowel vanwege het herkomstonderzoek als vanwege het werk van de Restitutiecommissie.

Maar de commissie heeft ook kritiek: het structurele onderzoek naar de herkomst van roofoorkunst en de identificatie van oorspronkelijke eigenaren en hun erfgenamen ligt al jaren stil. Daarnaast moet het beleidskader op grond waarvan de Restitutiecommissie haar oordelen geeft herijkt worden en door de minister worden vastgesteld. En de informatievoorziening en communicatie verdienen verbetering.

De raad onderschrijft deze conclusies, omdat zij ervoor zullen zorgen dat het Nederlandse restitutiebeleid een nieuwe impuls krijgt en de komende jaren er meer cultuurgoederen worden teruggegeven aan de oorspronkelijke eigenaren of hun erfgenamen.

De raad wil van deze gelegenheid gebruik maken om de commissie te bedanken voor haar werk. De commissie stond onder voorzitterschap van Jacob Kohnstamm; de andere commissieleden waren Lennart Booij, Hagar Heijmans, Nina Polak, Rob Polak, Emile Schrijver en Henny Troostwijk. Het secretariaat werd gevoerd door Pieter Bots en Nádine Youhat. De voorzitter, de commissieleden en leden van het secretariaat hebben dankzij hun grote expertise, inzet en kunde een grondige analyse van het Nederlandse restitutiebeleid gemaakt. Ze hebben daarvoor tientallen nationale en internationale deskundigen en betrokkenen gesproken en, bemoeilijkt door de corona-crisis, in korte tijd een gedegen advies afgeleverd.

In oktober heeft de raad u een ander advies aangeboden waarin de restitutie van kunstvoorwerpen centraal staat. In 'Koloniale collecties en erkenning van onrecht' wordt gepleit om cultuurgoederen die ooit door Nederland uit de koloniale gebieden zijn geroofd, onvoorwaardelijk terug te geven. Hier gaat aan vooraf dat Nederland moet erkennen dat er onrecht is aangedaan omdat het voorwerpen tegen de wil van de bevolking van de koloniale gebieden in bezit heeft genomen.

In het restitutiebeleid op het gebied van naziroofoorkunst staat het herstel van onrecht al twintig jaar centraal. Ook hier speelt het tragische besef de hoofdrol dat onrecht eigenlijk nooit hersteld kán worden: de teruggave van een dierbaar kunstwerk zal nooit de gevolgen van discriminatie, vervolging, ontmenselijking en genocide ongedaan maken. Daarom erkent de raad, in navolging van de commissie, dat de inzet van het restitutiebeleid uiteindelijk is: streven naar rechtvaardigheid.

Met vriendelijke groet,

Kristel Baele
Voorzitter

Jakob van der Waarden
Directeur